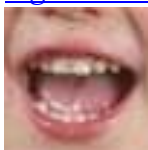

Jak v mateřské škole rozvíjet dětskou řeč

[Mgr. Těthalová Marie](#)

Některé děti nezavrou pusu od rána do večera a z jiných za den „vypadne“ jen pár slov.

Některé děti nezavrou pusu od rána do večera a z jiných za den „vypadne“ jen pár slov. Oboje může být v pořádku, odpovídat individuálnímu „nastavení“ dítěte. Mateřská škola ale může výrazně pomoci přirozenému vývoji dětské řeči.

Předpokladem kvalifikované podpory řečových schopností malých dětí je znalost vývojových zákonitostí. Na ty jsem se zeptala klinické logopedky Mgr. Markéty Hrubínové.

„U dětí **ve věku kolem tří let** se díváme na řeč jako celek. Sledujeme, jestli dítě staví větu a jak ji staví, z kolika slov se jeho věty skládají. U tříletých dětí můžeme pozorovat agramatismy, ale děti tohoto věku na ni mají nárok. Takto staré dítě by ale však mělo mluvit ve větách a mělo by se snažit skloňovat a časovat, i když s chybami, a mělo by se také snažit držet melodii a tempo řeči. Mělo by mít chuť zpívat a opakovat různé říkanky,“ vysvětluje.

Zajímalo mě, jak by učitelka měla reagovat na případné agramatismy v dětské řeči. Má dítě opravovat? „Rozhodně by dítěti neměla říkat, že mluví špatně. Ale může větu zopakovat, ovšem správně. Dítě to vnímá, a pokud se jeho řeč vyvíjí správně, pravděpodobně to příště řekne správně.“

A co **čtyřleté děti a jejich řeč**? „U čtyřletých dětí už sledujeme, jak artikulují. Když čtyřleté dítě neříká například hlásky K a G, je potřeba s tím něco dělat. K a G patří do okruhu vývojově starších hlásek a chybnou výslovnost těchto hlásek nelze odstranit nějakými básničkami. Je potřeba, aby dítě navštěvovalo klinického logopeda. Učitelka by měla rodiče taktně upozornit, postupně je pošťouchnout, aby šli s dítětem k logopedovi. Čtyřleté dítě by také mělo vnímat měkčení hlásek, tedy Ť, Ď a Ň. Když děti tohoto věku neměkčí, také by je měl vidět logoped.“

Do školky chodí i děti, které zanedlouho půjdou do školy. Jak by se měla vyvíjet řeč **pětiletého budoucího školáka**? „U pětiletých dětí už sledujeme výslovnost všech hlásek. Často pozorujeme chybnou výslovnost sykavek, což je v tomto věku již alarmující a mělo by se s tím něco dělat. Rovněž si všímáme výslovnosti hlásky L a u pětiletých dětí se také již může začít s nácvikem hlásek R a Ř,“ říká Markéta Hrubínová.

Září, měsíc adaptace

Začátek školního roku je v mnohých mateřských školách provázen adaptačními potížemi „nováčků“. Zvykání na nové prostředí, nové děti a dospělé, ale hlavně na odloučení od domova bývá pro některé děti hodně náročné. Zajímalo mě, zda má nástup do školky nějaký vliv na řeč dítěte. „Může se stát, že se s nástupem do školky řeč dítěte zbrzdí. Setkáváme se ale i s akcelerací řečového vývoje. Děti, které mají opožděný vývoj řeči - nikoli dysfázii -, se s nástupem do mateřské školy, posunou dopředu. Najednou jsou v situaci, kdy se potřebují dorozumět s ostatními dětmi, potřebují si říci, to svoje, a rozmluví se. Proto v případě, že dítě má opožděný vývoj řeči a nechodí do školky, doporučuji, aby se to zkusilo. Stává se však i to,

že se řeč dítěte ve školce zhorší. Přicházejí rodiče a říkají, že dítě před nástupem do školky mluvilo krásně, ale ve školce si najednou začalo, šlapat na jazyk. A zjistíme, že dítě to odkoukalo. Chybná, nezvyklá výslovnost dítě zaujme, líbí se mu, tak to zkusí napodobit,“ vysvětluje logopedka Hrubínová.

Zajímalo mě, jestli dětem ta napodobená chybná výslovnost „zůstane“. „V těchto případech bývá jednoduché tomu zamezit. Když si všimneme, že dítě najednou začalo vyslovovat špatně a přitom už danou hlásku umělo, stačí ho popostrčit, nabídnout mu vhodné básničky, aby se posílila ta správná výslovnost, kterou již sice zvládlo, ale nahradilo ji okopírovaným řečovým vzorem. Nesmíme to samozřejmě nechat jen tak, protože by se chybná výslovnost mohla zafixovat. S napodobením se setkáme nejen u chybné výslovnosti hlásek, ale často také u neplynulosti neboli koktavosti.“

Učitelka jako vzor

Učitelka mateřské školy není klinický logoped. Přesto může pro rozvoj dětské řeči udělat opravdu mnoho. Podle Markéty Hrubínové je důležité, aby s dětmi především hodně mluvila. „Někdy jsem se setkala s tím, že se dětem učitelky příliš nevěnovaly, daly jim určitou náhražku, třeba jim něco pustily v televizi nebo jim zapnuly počítač. Ale děti potřebují kontakt s lidskou řečí; když něco řeknou, potřebují, aby jim učitelka odpověděla, aby se vytvářela vzájemná interakce. Hlavním nástrojem, který by měl pedagog používat pro podporu vývoje dětské řeči, je on sám. Počítač nebo televize dětem neposkytnou zpětnou vazbu, která je pro ně hodně důležitá. Navíc v tomhle věku se fixují návyky a vzorce chování, proto bychom s televizí a počítačem, na něž se děti chytou opravdu rychle, měli co nejvíce šetřit.“

Markéta Hrubínová dodává, že dalším důležitým podpurným prvkem je předčítání knížek. „Docházím do školky, kde si s dětmi postaru čtou. A děti opravdu poslouchají. Když dětem pravidelně čteme, zvyknou si poslouchat čtený text, což jim pomůže, až začnou chodit do školy, kde budou poslouchat výklad nějakého učiva.“ Podle Markéty Hrubínové je důležité, aby učitelka respektovala úroveň, na které děti jsou. „Učitelský“ tón a dlouhé výklady do školky nepatří. Učitelka by měla mluvit spisovně, přípustné jsou však i hovorové tvary, ale samozřejmě nesmí být vulgární. „Důležitá je především přirozenost jejího projevu,“ říká logopedka.

Mateřská škola má velký význam v prevenci řečových vad.

„Ve školkách se s dětmi cvičí motorika mluvidel, rozvíjí se fonematický sluch, děti se učí básničky, zpívají. To všechno podporuje řeč jako celek. Ale náprava výslovnosti hlásek patří do kompetence klinické logopedie. Bohužel se občas stává, že se mateřská škola, pustí i do nápravy výslovnosti a někdy je to doslova kontraproduktivní. Náprava chybné výslovnosti prostě není v kompetenci mateřských škol. V případě, kdy se při neodborné nápravě výslovnosti nerespektuje vývojová posloupnost, může se u dítěte objevit vada řeči, která tam předtím nebyla,“ upozorňuje logopedka. „Učitelky mateřských škol se ale samozřejmě mohou, chtějí-li, setkat s klinickým logopedem, který má v péči dítě z její třídy, a o dítěti se poradit. Nemohou se však dozvědět úplně všechno, logoped jim nemůže sdělit detaily z terapie už proto, že je vázán medicínským tajemstvím. Pokud se ale učitelka chce s logopedem poradit, jak s dítětem správně pracovat, má na většině klinických logopedických

pracovišť dveře otevřené,“ vysvětluje Markéta Hrubínová a dodává, že si práce učitelek mateřských škol nesmírně váží.

Při debatě o práci učitelek mateřských škol přišla řeč i na hlavní „pracovní nástroj“ učitelek - jejich hlas. „Učitelky by se měly o svůj hlas starat. Některé to dělají a jiné ne. A hlas těch, které se mu nevěnují, dostává - ale jen někdy - zabrat. Někdo má takové hlasové dispozice, že vydrží hodně, a někdo ne. Práce učitelky mateřské školy je hlasově velmi náročná, už proto, že se malé děti, zejména ve skupině, projevují hlasitě. Když jde třída mateřské školy třeba po ulici, tak děti nevnímají, co se kolem děje, a učitelky, aby je ohlídaly, na ně prostě musejí volat. Jejich hlas tak dostává zabrat,“ říká Markéta Hrubínová. S hlasovými problémy se učitelé, ale i další hlasoví profesionálové mohou obrátit na ušního, nosního a krčního lékaře, který je odešle na foniatrii. Foniatr pak léčí případné zdravotní příčiny poruchy hlasu a člověka s hlasovou poruchou posílá na klinickou logopedii k hlasovému nácviku.

Dítě s poruchou komunikace ve školce

I když náprava řečových poruch patří do rukou specialisty, učitelka mateřské školy se setkává s dětmi, které mají nějakou vadu řeči. Jak by měla s dítětem, jež nemluví správně, pracovat? „V případě, že jde o dítě, které nemluví plynule (v klinické logopedii se někdy hovoří o koktavosti), je dobré vzít v úvahu, že takové dítě bychom nikdy neměli násilně budít ze spánku. Jeho vada se tím často zhorší, dokonce jsem se setkala i s tím, že se vrátí. Měla jsem v péči holčičku s vývojovou neplynulostí řeči. Náprava se podařila, holčičce se vedlo dobře, ale pak se stalo, že ji odpoledne babička musela vzbudit, protože někam spěchaly, a neplynulost se vrátila, dokonce v silnější podobě. Tyto děti potřebují hodně spát a měli bychom je nechat, aby se samy spontánně probudily. To je možná v prostředí mateřské školy složité,“ připouští Markéta Hrubínová.

A co děti mutistické?

„U dětí s mutismem se setkáváme se dvěma extrémly. Buď se z nich za každou cenu, mám odpověď, nebo se tváříme, jako že tady nejsou. Nemluví se s nimi, nemluví se ani o nich, ani o jejich mutismu. Mám v péči holčičku, která trpí mutismem, a od začátku se snažím vést její rodinu k tomu, aby se školkou komunikovala o tom, že holčička nemluví. U téhle holčičky to navíc zpočátku bylo tak, že nejen nemluvila, ale vždycky úplně ztuhla, byla jako prkno, nedalo se s ní hnout. Malá se pomalu zlepšuje, začíná se bavit s dětmi. Na takové dítě ale nesmíme naléhat,“ zdůrazňuje Markéta Hrubínová.

V kolektivu, kde je hodně živo a děti se překřikují, se můžeme setkat i s tím, že **dítě začne chraptit**. „Je dobré pozorovat, jestli dítě nechrapí dlouhodobě. Pokud chraptí šest týdnů, je dobré na to rodiče upozornit, zeptat se, jestli s dítětem byli u lékaře. Dlouhodobý chrapot může signalizovat závažný problém.“

Ve školce se setkáme i s dětmi, které mluví méně než ostatní.

„Když školka funguje, jak má, takové dítě se chytne a začne mluvit tak, jak má. Samozřejmě se můžeme setkat s dítětem s opožděným vývojem řeči, ale to musí diagnostikovat odborník,“ vysvětluje logopedka. A dodává, že o tom, že dítě toho moc nenamluví, by učitelka měla

mluvit s rodiči, ptát se, zda to podobně vypadá i doma. „Některé děti jsou takové, od přírody, moc nám toho nepovědí, ale když už něco řeknou, má to hlavu a patu. Prostě jsou málomluvné.“

Děti, které mají poruchu komunikace, ale i jejich kamarádi, jejichž řeč se vyvíjí správně, potřebují kromě specifických podpůrných metod, jakými jsou například cvičení motoriky mluvidel nebo fonemického sluchu, i dostatek pohybu a podnětů. Děti v podnětově chudém prostředí, které nemají příležitost k rozvíjení svých pohybových schopností, budou mít pravděpodobně i problém s řečí. Nezapomínejme, že rozvoj řeči souvisí s rozvojem motoriky i rozumových schopností.